

مدخلی در باب شبکه اطلاعات منطقه ای

فصلنامه اطلاع رسانی، دوره ۱۱، شماره ۱، زمستان ۱۳۷۳

صفحه: ۵۰-۴۷

مهدي سپهر

مرکز اطلاعات علمی و فنی مجتمع فولاد مبارکه

کلید واژه ها :

* تعاون * تهیه مدرک * فهرست نویسی و رده بندی * همکاریهای استانی * شبکه اطلاعاتی

چکیده :

میزان تسلط و توانایی اطلاعاتی يك ملت و شیوه های به کارگیری آن ، عامل تعیین کننده ای در پیشرفت یا عدم موفقیت آن ملت محسوب می شود . حجم و نظامهای اطلاعات علمی و تکنولوژی هر کشوری ، تعیین کننده سمت و سوی برنامه های آن کشور است و این برنامه ها به نوبه خود ، تعیین کننده سطح دانش و تکنولوژی آن کشور است .

در این مقاله سعی شده است به نیازهای برنامه ای در نظام اطلاع رسانی کشور ، به شرح زیر پرداخته شود :

۱. توسعه همه جانبه سیاستهای ملی اطلاعات ؛

۲. تاسیس انجمن یا کانونی برای توسعه سیاست ملی اطلاعات و شرح و بیان برنامه ها؛

۳. شناسایی و تغذیه هر يك از منابع اطلاعاتی کشور ؛

۴. ایجاد شبکه منطقه ای بین مراکز اطلاعاتی و کتابخانه ای .

نگارنده بر آن است تا به رسالت اساسی کتابخانه های دانشگاهی ، در ایفای نقش هماهنگ کننده در راستای شبکه اطلاع رسانی منطقه ای بپردازد . واحدهای تامین کننده متخصص و کارشناس علوم کتابداری و اطلاع رسانی ، در زیر مجموعه های سازمانی کتابخانه های هماهنگ کننده پیشنهاد شده است . از طرف دیگر ، به منظور کارایی بیشتر نظام کتابخانه ها و شبکه اطلاعاتی ، فعالیتهای معنوی و سازماندهی شده ای تحت عناوین ذیل مطرح و مورد تاکید قرار گرفته است :

- تعاونی تهیه مجلات و نشریات ادواری ؛

- تعاونی تهیه کتب علمی و آموزشی ؛

- تعاونی رده بندی موضوعی و فهرستنویسی ؛

- تعاونی صحافی ؛

- سرویسهای اطلاعاتی مربوط به سیستمهای ارتباطی گوناگون ؛

- تعاونی تهیه و تولید تجهیزات و لوازم کتابخانه ای .

درخاتمه این مقاله ، به ذکر توصیه هایی مبنی بر ایجاد سازمان اطلاع رسانی کشور و همچنین تشکیل شورایی عالی اطلاع رسانی ، با مشارکت و عضویت روسای کتابخانه های مرکزی دانشگاهها ، اساتید و صاحبان نظران پرداخته شده است

امروزه اطلاعات به عنوان يك منبع موثر و تغذیه کننده برای بقای منابع اقتصادی ، ارزش حیاتی پیدا کرده است . در اختیار گذاشتن سرمایه اطلاعاتی ، کلید توانایی يك کشور برای رقابت با اقتصاد جهانی است .

میزان تسلط و توانایی اطلاعات يك ملت و شیوه های به کارگیری آن ، در پیشرفت یا عدم موفقیت آن ملت ، عامل تعیین کننده ای محسوب می شود . در چنین کشورهایی مسئولان کتابخانه ها ، مراکز اطلاعاتی و صاحبان اندیشه ، مهره های اصلی هستند .

اطلاعات يك کشور ، تعیین کننده سمت و سوی برنامه های آن کشور است و این برنامه ها به نوبه خود ، تعیین کننده سطح دانش و تکنولوژی آن کشور شمرده می شوند . از آنجا که اطلاعات ، تضمین کننده زندگی اقتصادی يك کشور به حساب می آید ، لذا هدف سیاستهای اطلاعاتی و اطلاع رسانی آن است ، که برای استفاده بهینه از اطلاعات به صورت يك جریان سیال عمل کند و چنانچه پاره ای از کتابها و مراکز اطلاعاتی ، با این نیاز جامعه به نحو شایسته ای برخورد نمایند - یعنی از معرفی و در اختیار گذاشتن آنچه در منابعشان موجود است خودداری کنند - به احتکار اطلاعات پرداخته اند که این عدم پاسخگویی به نیازهای حیاتی جامعه ، از اصول اسلامی نیز به دور است.

کتابخانه های دانشگاهی به عنوان يك مرجع مهم ، دارای منابع و سرویسدهی نسبتا مناسبی هستند و از این جهت ، این واحدها در توسعه کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی کشور نقش درخوری خواهند داشت .

مراکز اطلاعاتی و کتابخانه ها ، برای توسعه های اقتصادی ، ابزار مهمی محسوب شده و همکاری این مراکز ، پایه و اساس خدمات علمی است . به طوری که این همکاریها باعث توسعه ملی همه جانبه می شوند . یکی از شرایط اولیه مورد لزوم برای رشد و توسعه ، ایجاد هماهنگی میان کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی است . این هماهنگی به همکاری متقابل نیاز دارد .

اطلاعات و دانشی که در گوشه هایی از کشور وجود دارد ، باید در دسترس محققان ، اساتید ، مهندسان و مدیران قرار گرفته و وسایل ارتباط و انتقال آنها فراهم شود . نیازهای ملی را باید ، با توجه به سطح دانش اطلاعاتی و امکانات و وجود کتابخانه ها هماهنگ کرده و همکاریهایی را در سطوح کارشناسی اطلاعاتی و کتابداری برقرار نمود .

پاسخگویی به نیازهای ملی باید با همکاری مراکز اطلاعاتی و کتابخانه صورت گیرد . و در این راستا ، نیازهای زیر ، مقدماتی در نظر گرفته شوند :

۱- توسعه همه جانبه سیاستهای اطلاعاتی ملی ؛

۲- تاسیس انجمن یا کانونی برای توسعه سیاست اطلاعات ملی و شرح و بیان برنامه ها ؛

۳- شناسایی و تغذیه هر يك از منابع اطلاعات ملی ؛

۴- ایجاد شبکه ، بین مراکز اطلاعاتی و کتابخانه ها ؛

شایسته است يك کانون توسعه سیاست اطلاعات ملی و شرح و بیان برنامه ها ، در بالاترین سطح دولتی ایجاد شود و بهره برداری از تکنیکهای اطلاعاتی جدید و پیشرفته مورد تأیید و تشویق قرار گیرد .

در این مقطع از تاریخ که ابزار و وسایل مخصوص و تکنیکها سریعاً مستعمل شده و از رده خارج می گردند . ضروری است

که کتابخانه های دانشگاهی و مراکز اطلاعاتی ، مدیریتی قوی راجعت به کارگیری تکنیکهای پیشرفته اعمال نمایند . چرا که باید تکنولوژی جدید را فراگرفت و از آن در راستای استفاده از سیستمهای اطلاعاتی ، شبکه های اطلاعاتی و نیز جهت مجهز نمودن کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی به تجهیزات خودکار بهره شود .

مبادله کتاب و اطلاعات بین کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی امری اساسی جهت اشتراک منابع است ، به طوری که با این کار ، مقدار بسیار زیادی از منابع در اختیار استفاده کنندگان قرار می گیرد . همچنین مبادله اطلاعاتی علمی . باعث خواهد شد که این مراکز و کتابخانه ها برای تامین منابع ، متحمل بودجه زیادی نشوند .

در زمینه شبکه اطلاعاتی منطقه ای بین شهرها و استانهای همجوار ، امانت دادن و مبادله اطلاعات امری مطلوب و در راستای تقویت فرهنگ و علوم است . با یک بررسی کلی در مورد تمام مراکز اطلاعاتی و کتابخانه ها ، چنین به نظر می رسد که جهت تبادل منابع علمی ، ایجاد شبکه ای مناسب ، کاری مفید است . کتابخانه های مرکزی دانشگاههای بزرگ در هر استان ، به عنوان یک هماهنگ کننده قادر خواهند بود ، ارتباطات لازم را بین سایر کتابخانه های دانشگاهی و تخصصی برقرار نمایند .

مجمع کارشناسان اطلاعاتی و کتابداران دانشگاهی می توانند ، با مشارکت موثر خود همان کارهایی را انجام دهند که ، توسط فدراسیون بین المللی سازمانها و انجمنهای کتابخانه ای در کشورهای در حال توسعه صورت می گیرد .

کتابخانه های هر استان ، به دلیل موقعیت جغرافیایی و فرهنگی برای توسعه برنامه های مشترک مربوط به منابع خود ، دارای موقعیت بسیار مناسبی هستند . برخی از کتابخانه های دانشگاهی تسهیلات و امکانات ارتباطی در خور توجیهی را در خود جای داده اند . همچنین بسیاری از موسسات بزرگ نیز دارای تسهیلات ارتباطی پیشرفته مجهز است . از طرف دیگر ، کامپیوتری نمودن روشهای استفاده از " منابع " و " اطلاعات " در برخی از کتابخانه ها صورت گرفته است . بنابراین و در نتیجه ، برای ایجاد شبکه اطلاعاتی در استانها شرایط نسبتاً مناسبی وجود دارد .

واحدهای تامین متخصص و کارشناس علوم اطلاع رسانی

به منظور تامین متخصصان و افراد حرفه ای شناخته شده در زمینه علوم کتابداری و اطلاع رسانی و مدیریت اسناد فنی در کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی ، تشکیل واحدهای تامین نیروی انسانی متخصص در هر یک از مراکز هماهنگ کننده استان ضروری است . در برخی از مراکز اطلاع رسانی و کتابخانه ها ، متخصصان و کارشناسان ورزیده ای وجود دارند که ممکن است جهت حرفه اطلاع رسانی و سرویسدهی در این ارتباط و یا موارد دیگر خدمات مفید و ارزنده ای ارائه دهند . بنابراین ، شایسته است که برای انجام همکاری و استفاده بهینه از امکانات تخصصی هر استان ، این واحدها در جهت تامین و اعزام متخصص ، بویژه با اهداف آموزشی و بر اساس آیین نامه های توافق شده ، فعالیت نمایند .

همکاری در راستای فعالیتهای زیر ، بی گمان جدای منافع معنوی ، از لحاظ اقتصادی و همچنین کارایی بیشتر شبکه اطلاعاتی و در زمینه تامین مدارک و به کارگیری آن ، مفید خواهد بود :

الف - تعاونی تهیه مجلات و نشریات ادواری ؛

ب - تعاونی تهیه کتابها ؛

ج - تعاونی رده بندی موضوعی و فهرست نویسی ؛

د - تعاونی صحافی ؛

ه - سرویسهای اطلاعاتی مربوط به سیستمهای ارتباطی گوناگون ؛

و - تعاونی تهیه و تولید تجهیزات و لوازم کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی .

الف) تعاونی تهیه مجلات و نشریات ادواری

تعاونی تهیه م اغلب مشکلاتی که کتابخانه ها ، پیرامون تهیه مجلات با آنها روبه رو هستند . نه تنها مربوط به افزایش سالانه قیمتهاست ! بلکه از مشکلاتی ناشی می شود که توسط دفاتر مشترکان و آبونمان به وجود می آید . بنابراین جلات ، توسط مکانیزمهای مناسب فرهنگی در هر کتابخانه و مرکز اطلاعاتی ، باعث کاهش مشکلات خواهد شد .

لازم است که لیستهای جداگانه ای برای مجلات علمی و پایه ، جهت موسسات خصوصی و همچنین فهرستهایی از مجلات و نشریات مورد نیاز مراکز اطلاعاتی و کتابخانه های عضو تعاونی تهیه شود . با انجام اینکار ، می توان فعالیتهای مکرر و غیر ضروری ای را که سبب افزایش قیمت مجلات می شوند ، کاهش داده یا به طور کلی حذف کرد و همچنین جهت اشتراک گروهی مجلات گرانقیمت تصمیم مشترکی را اتخاذ نمود . در نتیجه این امر ، تعداد مجلات جدیدی که نهایتاً هزینه کمتری نیز در بر داشته اند ، قابل آبونمان شدن بوده و افزایش خواهند یافت .

ب) تعاونی تهیه کتابها

برای تهیه کتابهایی که در رده کتابهای علمی و آموزشی هستند و ناشران آنها در مورد قیمت آنها تخفیف کمی قائل شده اند و یا اصلاً تخفیفی تعیین نکرده اند و نیز نمی توان آن کتابها را از طریق کانالهای تجارتهای عادی تهیه نمود ، تعاونی وظیفه تهیه آنها را به عهده خواهد گرفت . جهت انجام چنین فعالیتهای ، باید واحدهای تخصصی انتخاب و گزینش کتاب ، در زمینه موضوعات گوناگون تشکیل شوند و به این مسئله از لحاظ معنوی توجه داشته باشند .

ج) تعاونی رده بندی موضوعی و فهرست نویسی

واحدهای ایجاد شده جهت تاسیس تعاونی ، ممکن است این کار را به شکل کد گذاری و رده بندی موضوعی ، در تمام کتابخانه های تخصصی عضو این تعاونی انجام دهند . کتابخانه های کوچک نیز ممکن است ، برای انجام این امر ، از جمله شماره های رده بندی و موضوعات استاندارد هستند استفاده کنند .

نقش فرهنگی این تعاونی در فهرست نویسی و رده بندی ، بر اساس استانداردهای بین المللی و مناسب ، ممکن است سبب اجتناب از بروز مشکلاتی شود که در زمینه افزایش طبقه بندیهای مختلف وجود دارد و برای ما ناشناخته اند . ضمناً این کار سبب صرفه جویی های بسیار زیاد ارزی و ریالی ای خواهد شد که بر اثر هزینه های انفرادی هر مرکز اطلاعاتی و کتابخانه به وجود می آید . همچنین با توجه به مشکلات تامین نیروی انسانی متخصص و کارآمد از یک طرف ، و محدودیتها و عدم امکانات کافی دانشگاهها و نیز هزینه های کلان مربوط از سوی دیگر ، بدیهی است که ایجاد این

تعاونی در حل مشکلات نقش بسیار مثبت و حساسی را ایفا خواهد نمود .

د) تعاونی صحافی

تمام کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی کشور ممکن است ، برای ایجاد واحدهای صحافی در کتابخانه هایشان دارای امکانات کافی نباشند . ثانیاً به دلیل محدودیتها ی مالی ، برای اکثر کتابخانه ها امکان پرداخت مبالغ زیاد به واحدهای صحافی وجود ندارد . بنابراین برای به وجود آوردن يك استاندارد در کار صحافی ، می توان نرخهای مناسبی جهت این کار در نظر گرفت و يك واحد صحافی مشترك مجهز نیز ، با تلاش تعاونی جهت انجام مقاصد فوق در هر استان معین نمود .

ه) سرویسهای اطلاعاتی مربوط به سیستمهای ارتباطی گوناگون

سرویسهای اطلاعاتی می توانند ، با توجه به نیازهای اساسی ، فعالیتهای مناسب و موثری را انجام دهند . این کار را می توان از طریق ترمینالهای کامپیوتری ، با همکاری مراکز اسناد مختلف ، کتابخانه های ویژه و بانکهای اطلاعاتی به نحوی انجام داد که ، کلیه مراکز اطلاعاتی عضو ، به آگاهی و دستیابی به اطلاعات کتابشناسی سایر کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی قادر باشند . نهایتاً در چارچوب ضوابط و آئین نامه سرویس امانت بین کتابخانه ای ، امکان دستیابی به منابع و کتب مورد نیاز و با دریافت کپی مقالات و سایر منابع اطلاعاتی ، از طریق خطوط ارتباطی مانند فاکس ایجاد خواهد شد .

و) تعاونی تهیه و تولید تجهیزات و لوازم کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی

لوازم و تجهیزات مختلفی که معمولاً در هر کتابخانه و مرکز اسناد و یا مراکز اطلاعاتی مورد استفاده قرار می گیرند ، عبارتند از : تجهیزات چوبی و فلزی ، همچنین ماشین تکثیر ضبط صوت ، دستگاههای میکروفیلم خوانی ، پرده نمایش فیلم ، کامپیوتر به همراه ترمینالها و دیگر لوازم مورد نیاز ، تمام کتابخانه ها و مراکز اسناد به هنگام و تهیه سفارش این تجهیزات ، با مشکلات عدیده اداری ، مالی ، ارزی ، نبود در بازار و غیره مواجه می شوند . بنابراین ، بسیار ضروری است که ، تعاونی ، تجهیزات و لوازم مورد نیاز مراکز اطلاعاتی ، کتابخانه های عضو و نهایتاً تمام مراکز اسناد و کتابخانه های صنعتی ، تخصصی و غیره در سطح کشور را تهیه ، تولید و تامین نماید .

پیشنهادات

آنچه که گذشت ، مروری بود بر لزوم و شرایط مناسبی که برای ایجاد شبکه اطلاعات منطقه ای وجود دارد . با توجه به ساختار موجود مملکت ، جایگاه مناسب شبکه در زیر مجموعه وزارت فرهنگ و آموزش عالی پیشنهاد می شود . از آنجا که موضوع شبکه اطلاعاتی ، بخشی است که کاملاً به سیاستگذاری مربوط می شود و پرداختن به ابعاد تخصصی آن ، دور از فرصت این مقاله است ، در پایان تنها بر ذکر چند نکته ، تاکید و بسنده می شود :

- ۱- ایجاد سازمانی در زیر مجموعه وزارت فرهنگ و آموزش عالی تحت عنوان سازمان اطلاع رسانی کشور .
- ۲- تشکیل شورای عالی اطلاع رسانی با مشارکت و عضویت برخی از روسای کتابخانه های مرکزی دانشگاهها ، اساتید و صاحب نظران به منظور هدایت نظام اطلاع رسانی کشور .
- ۳- تمرکز بخشیدن به تهیه و توزیع و سرویس دهی نرم افزارهای کتابخانه ای ، به منظور حفظ زبان مشترك کتابخانه ها .